

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMMETETS

UTI

STOCKHOLMS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

---

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Stockholms Län, som, sedan sista femårsberättelsen afgafs, icke undergått någon förändring till sina *gränser*, innehåller således fortfarande en areal af vid pass 67 kvadratmil och är, såsom då, indeladt i 5 *Häradshöfdingedomer*, 6 *Fögderier*, deraf ett med särskild Expeditions-kronofogde, och 19 *Tingslag*. Sedan Långhundra härad blifvit deladt i två Länsmans-distrikter, tillsattes i slutet af år 1860 en ny Länsman derstädes, så att *Länsmännens* antal vid periodens slut utgjorde 23.

I kyrkligt afseende var länet vid utgången af nu ifrågavarande femårsperiod likaledes fortfarande indeladt i 67 *Pastorater* och 116 särskilda *Kyrkosocknar*, Stadsförsamlingarne häruti inbegripne. Men genom särskilda Nådiga Resolutioner har Eders Kongl. Maj:t bestämt, att inom Åkers fögderi dels Frötuna och Rådmanö församlingar skola delas i 2 pastorater, dels Ljusterön, jemte åtskilliga från Wermdö och Kulla socknar skiljda hemman bilda ett särskildt pastorat, dels ock hemmanen Rindö, Skarpö och Tynningö, om tillsammans 7 mantal, förläggas från Wermdö till Waxholms pastorat, allt i mån af nuvarande Kyrkoherdars och Komministrars afgang från sina befattningar.

Städernas antal är 6; och utgöras de af uppstäderna Sigtuna och Södertelge samt sjöstäderna Waxholm, Norrtelje, Östhammar och Öregrund.

Någon annan ändring af förekommande *oregelbundenheter* i den *administrativa indelningen* har icke under perioden blifvit fastställd, än att ett halft mantal Ricksåtra, som i kyrkligt afseende förut tillhört Hillersjö socken, men i alla öfriga hänseenden Sänga socken, till följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga föreskrift i bref af den 4 December 1857, i allo förlagts till förstnämnde socken.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse.....	1-15.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	2.
3. Näringar.....	3.
Tab. Litt. A. Förhållandet emellan utsäde och skörd.....	3.
Tab. Litt. B. Markegångspriser å spannmål under åren 1856-1860...	4.
Tab. Litt. C. Medelpris å skogsprodukter å afverkningsorten.....	7.
Tab. Litt. D. Premier för dödade rofdjur och fåglar.....	8.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	9.
5. Kameralförhållanden.....	12.
6. Politi.....	12.
Tab. Litt. E. Influtne stats- och riksgäldsmedel samt restantierna af samma medel.....	12.
Tab. Litt. F. Antal personer vårdade å sjukhus åren 1856-1860 jemte kostnaderne.....	14.
Tab. Litt. G. Sammandrag af uppgifter å fattighjon och fattigvårdsomkostnader.....	15.
 Tabellbilagor.....	 16-23.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	16.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	17.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	17.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	18.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	18.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	18.
Tab. N:o 7. Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufakturinrättningar samt handtverkerier.....	19-20.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning, 1856-1860	.21.
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel, år 1860.....	21.
Tab. N:o 10. Hemman och jordlägenheter å landet, tomter och jordar i städerna m.m. år 1860.....	22.
Tab. N:o 11. Laga skiften åren 1856-1860.....	22.
Tab. N:o 12. Sparbanker.....	23.
Tab. N:o 13. Fattigvården.....	23.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMMETETS

UTI

STOCKHOLMS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

---

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Stockholms Län, som, sedan sista femårsberättelsen afgafs, icke undergått någon förändring till sina *gränser*, innehåller således fortfarande en areal af vid pass 67 kvadratmil och är, såsom då, indeladt i 5 *Häradshöfdingedomer*, 6 *Fögderier*, deraf ett med särskild Expeditions-kronofogde, och 19 *Tingslag*. Sedan Långhundra härad blifvit deladt i två Länsmans-distrikter, tillsattes i slutet af år 1860 en ny Länsman derstädes, så att *Länsmännens* antal vid periodens slut utgjorde 23.

I kyrkligt afseende var länet vid utgången af nu ifrågavarande femårsperiod likaledes fortfarande indeladt i 67 *Pastorater* och 116 särskilda *Kyrkosocknar*, Stadsförsamlingarne häruti inbegripne. Men genom särskilda Nådiga Resolutioner har Eders Kongl. Maj:t bestämt, att inom Åkers fögderi dels Frötuna och Rådmanö församlingar skola delas i 2 pastorater, dels Ljusterön, jemte åtskilliga från Wermdö och Kulla socknar skiljda hemman bilda ett särskildt pastorat, dels ock hemmanen Rindö, Skarpö och Tynningö, om tillsammans 7 mantal, förläggas från Wermdö till Waxholms pastorat, allt i mån af nuvarande Kyrkoherdars och Komministrars afgang från sina befattningar.

Städernas antal är 6; och utgöras de af uppstäderna Sigtuna och Södertelge samt sjöstäderna Waxholm, Norrtelje, Östhammar och Öregrund.

Någon annan ändring af förekommande *oregelbundenheter i den administrativa indelningen* har icke under perioden blifvit fastställd, än att ett halft mantal Ricksätra, som i kyrkligt afseende förut tillhört Hillersjö socken, men i alla öfriga hänseenden Sänga socken, till följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga föreskrift i bref af den 4 December 1857, i allo förlagts till förstnämnde socken.

Dylika *quarstående* oregelbundenheter äro:

inom Sotholms Fögderi, att en del af Södertelge landsförsamling, benämnd Östertelge socken, i judicielt hänseende hör till Svartlösa i stället för Öknebo härad;

inom Sotholms och Sollentuna fögderier, att $\frac{1}{2}$ mantal Bockholmssätra inom Salems socken af Svartlösa härad i judicielt och kyrkligt hänseende tillhör Ekerö socken af Färentuna härad;

inom Sollentuna fögderi, att 2 mantal Löfsta med Riddersvik, ehuru belägna inom Sollentuna härad och i kyrkligt hänseende hörande till Jerfälla socken, dock i judicielt afseende, tillhöra Färentuna härad; att 2 mantal Löfsätra, som i judicielt hänseende, räknas till Täby socken af Danderyds skeppslag, deremot i kyrkligt tillhöra Wallentuna socken; samt att 1 mantal Skålhamra, $\frac{1}{2}$ mantal Risbyle, $\frac{1}{2}$ mantal Fällbro och 1 mantal Thorslunda, hvilka likaledes i civilt afseende tillhöra Täby socken, i kyrkligt räknas till Fresta socken, Thorslunda dock endast hvar tredje år;

inom Lyhundra fögderi, att $\frac{1}{2}$ mantal Åsby, $3\frac{1}{2}$ mantal Norrsund, $\frac{2}{3}$ mantal Stentorp och $\frac{1}{2}$ mantal Bro-
torp i Estuna socken samt 1 mantal Darsgårde i Husby socken af Lyhundra härad, $\frac{1}{2}$ mantal af Nyby, 3 mantal Norr-Råda, 4 mantal Stabby, $\frac{1}{2}$ mantal Björkkulla och $\frac{1}{2}$ mantal Lervik i Wäddö socken samt $\frac{1}{2}$ mantal Fählön i Singö socken af Wäddö och Häfverö skeppslag, äfvensom 2 mantal Wallby, 2 mantal Syninge, 3 mantal Husby by och $\frac{1}{2}$ mantal Nyby i Skederids socken af Sjuhundra härad i kyrkligt hänseende tillhöra andra socknar än dem, uti hvilka de äro i Jordeboken upptagna;

inom Lyhundra och Frösåkers fögderier: att Fählön, en bebodd ö i skärgården utanför Börstils socken, Frösåkers härad, i kyrkligt afseende tillhör samma socken, men i civilt Wäddö och Häfverö skeppslag af Lyhundra fögderi, samt att Fasta Wisnare, som i kyrkligt afseende tillhör Fasterna socken af Lyhundra fögderi, deremot i civilt ligger till Närdinghundra härad af Frösåkers fögderi; samt slutligen inom Frösåkers fögderi: att Skebo säteri med jernbruk i kyrkligt hänseende tillhör Unnunge socken i Närdinghundra härad, medan det i civilt afseende tillhör Frösåkers härad; att rusthållet Skottbohl, $\frac{1}{2}$ mantal, ehuru beläget i Unnunge socken, tillhör Edebo socken af Frösåkers härad; och att Frebbenbo, 1 mantal, tillhör Wahlö socken, fastän derifrån afskiljdt af en del utaf Forsmarks mellanliggande socken.

2. Innevånare.

Tab. N:o 1. Tabell öfver folkmängden bifogas under N:o 1.

Några märkliga företeelser i afseende å folkmängdens till- eller aftagande genom *in-* eller *utflyttningar* hafva ej förekommit, utan torde den i synnerhet å landet märkbara tillökningen hafva sin naturliga orsak uti den förkofran och utvidgning, jordbruket i förening med boskapsskötseln och andra näringar så småningom vunnit. I förhållande till den odlade jorden kan länet icke anses vara tätt befolkadt, hvilket anses härleda sig från brist på bostäder och de dryga kostnader, som äro förenade med anskaffande och uppförande deraf. På flera trakter, i synnerhet inom Sollentuna fögderi, fordrar jordbruksarbetet vida större styrka, än som motsvaras af den der bofasta befolkningen, hvadan arbetare från andra orter, mest från Småland och Wermland men äfven från Dalarne, måste för sommartiden antagas.

Några egentliga *schismatiska rörelser* hafva under perioden icke förekommit.

Andra förändringar i det tillförene brukliga *byggnadssättet* kunna icke sägas hafva inträffat, än att å landet tegeltak alltmera begagnas, och att i städerna, synnerligast i Södertelge, flera nya byggnader blifvit uppförda af tegelsten och så kalladt resvirke med brädbeklädnad antingen in- eller utvändigt.

Hvad allmogens *klädedrägt* beträffar, så öfvergår den alltmera till likhet med den mera bemedlade samhällsklassens, så att, då förr begagnades hemväfdt vadmal och andra i hemmet förfärdigade tyger, numera allmänt nog köpes kläde eller moleskinn för männen samt andra fabriksstyger för kvinnorna. Likaledes äro ej mindre den besutna allmogens än äfven tjenarnes anspråk i afseende på lefnadssätt och *födoämnenas* beskaffenhet i tilltagande, hvarvid särskildt torde böra antydvas, att användandet af *kaffe* blifvit alltmera allmänt.

Ett undantag i förenämnda två afseenden gör Sorunda socken, der den egendomliga drägten, af ortens tillverkning, likasom seder och bruk i öfrigt fortfarande bibehållit sig.

Om än smaken för *rusgifvande drycker* kvarstår och äfven mer eller mindre gör sig gällande vid tillfällen af besök i städerna och på andra ställen, der tillgång dertill finnes, samt med förhållandet härutinnan någon märkbarare förändring under perioden icke inträffat, kan det likväl antagas, att superiet och bruket i allmänhet af bränvin förminskats; och torde, i fall de flera i trakterna omkring hufvudstaden gjorda företagen att anlägga och drifva *Öl-* och *Porterbryggerier* vinna efterföljd, anledning vara att hoppas, att allmogen uti de derstädes beredda dryckerna likasom uti det i handeln till billiga priser tillgängliga *bärvinet* finna ett surrogat, som småningom uttränger bränvinet.

I många församlingar, allmännast inom Öknebo härad, finnas *Sockenbibliotheker*, som af allmogen flitigt begagnas, hvaremot någon förening till öfning i *vapens bruk* ännu icke vid periodens slut kommit till stånd.

3. Näringar.

A och B. *Jordbruket* och *Boskapsskötseln*. I brist af fullständigare och mera tillförlitliga uppgifter Tab. N:o 2. torde i dessa delar få hufvudsakligen hänvisas till hvad af Hushållnings-sällskapets i länet Förvaltnings-Utskott uti skrifvelse till Kongl. Finans-Komitén den 5 September 1859 är vordet anfördt och till den af Förvaltnings-Utskottet på grund deraf uppgjorda öfversigt af länets landbruksförhållanden, efter hvilken meddelas följande:

Den odlade jorden beräknas utgöra	167,791 tunnland,
och naturlig äng	132,590 »
tillsammans inägor 300,381 tunnland.	

Af den odlade jorden *bestå*:

45,182 tunnland eller vid pass	27 proc. af god jord,
100,071 » » » »	60 » » medelmåttig jord,
22,538 » » » »	13 » » svag jord;

och *brukas* deraf ungefärligen:

113,069 tunnland eller vid pass	68 proc. i tvåskiftesbruk,
8,989 » » » »	5 » i treskiftesbruk,
45,733 » » » »	27 » i vaxelbruk.

Förhållandet emellan *utsäde* (per tunnland och totalbelopp) samt *skörd* (totalbelopp och i korntal) Tab. Litt. A. beräknas i medeltal vara det i nedanstående tab. Litt. A upptagna.

Tab. Litt. A.

Förhållandet emellan utsäde och skörd.

	Utsäde, tunnor.		S k ö r d.	
	per Tunnland.	Totalbelopp.	Tunnor.	I korntal.
Hvete	0,73	5,907,04	42,612,00	7,2
Råg	0,90	31,142,13	203,152,88	6,5
Korn	1,08	12,963,00	70,405,25	5,4
Hafre	1,29	16,920,50	91,369,75	5,4
Blandsäd	1,16	4,226,75	24,591,00	5,8
Ärter	0,73	3,786,62	19,711,13	5,2
Potates	7,33	50,224,25	312,487,00	6,2

Af den odlade jorden upptager efter gjord beräkning:

Hvete	5 proc.
Råg.....	21 »
Korn	7 »
Hafre.....	8 »
Blandsäd	2 »
Ärter	3 »
	eller säden tillsammans 46 proc.
Egentliga foderväxter.....	15 proc.
Jordfrukter	4 »
Träda.....	35 »
	100 proc.

Årliga förbrukningen af spanmål efter i medeltal beräknadt behof för hvar person är uppskattad till 2½ tunnor, bestående af hvete, råg, korn och ärter; och anses blandsäds- och hafreskörden motsvara den närvarande konsumtionen deraf för kreaturens behof.

Enligt Förvaltnings-Utskottets kalkyl skulle *produktionen* af spanmål inom länet öfverstiga *konsumtionen* med 42,898 tunnor.

Tab. N:o 3. Antalet *vinterfödda kreatur* är beräknadt på sätt tab. N:o 3 innehåller.

Då hvarken de odlingsföretag, som under åren 1859 och 1860 blifvit fruktbarande, eller de omsättningar af kreatur, som under samma år ägt rum, äro af den betydighet, att ofvanomförmälde beräkningar skäpligen anses böra underkastas någon väsentligare förändring, torde desamma i det aldri närmaste angifva förhållandet, sådant det var vid femårsperiodens slut, helst bägge de sista åren kunna, med afseende å skördarnas kvantitet, jemförd med kvaliteten, räknas till de medelmåttiga; och fogas härtill följande, på nu inkomna uppgifter grundade upplysningar.

Det slag af blandsäd, som hufvudsakligen begagnas, består allmänt af hafre och korn, mindre allmänt af hafre och vicker. Den spanmål, som, efter hvad nyss är uppgifvet, anses erfordras för hvarje persons behof, beräknas utgöra ¼ tunna hvete, 1½ tunnor råg, ¼ tunna korn och ¼ tunna ärter, hvartill kommer 3 à 3½ tunnor potates.

Tab. Litt. B. *Spanmålspriserna* hafva under perioden hållit sig temligen nära de årliga markegångarna, som varit bestämde på sätt nedanstående tab. Litt. B utvisar.

Hvad beträffar ärter och potates, som i markegångstaxan ej förekomma, torde medelprisen derå under alla åren kunna uppgifvas till 21 R:dr för ärter och 5 R:dr 50 öre för potates, allt per tunna.

Några offentliga understöd för *missväxter* eller andra skador å grödan hafva under perioden ej erfordrats.

Odling af *nya sädeslag* har veterligen ingenstädes förekommit; och *trädgårdsskötsel* står i allmänhet på en låg ståndpunkt. I viss mån gör dock Färentuna härutinnan ett undantag så till vida, som trädgårdssköt-

Tab. Litt. B.

Markegångspriser å spanmål under åren 1856—1860.

	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
1 Tunna Hvete	33	26	19	18	24
1 d:o Råg.....	18	14,50	12,25	12	14,75
1 d:o Korn	16,50	14	11,75	12	14
1 d:o Hafre.....	10	9	8,25	7,50	8,50
1 d:o Blandsäd	13,25	11,50	10	9,75	11,25

sel och fruktträdsodling idkas af något hvar bland de egentliga jordbrukarne. På flera af de större egendomarne i andra trakter af länet finnas visserligen väl vårdade trädgårdar, hvilkas alster dock väsentligast afses för nöje och hushållsnytta på stället, men för afsalu endast der trädgårdarne äro till arrendatorer upplätne. Såsom framstående i sitt slag torde förtjena särskildt nämnas trädgårdsanläggningen vid Charlottenburg å Reimersholm i Bränkyrka socken, hvarifrån en icke obetydlig försäljning af alster utaf bästa beskaffenhet sker på hufvudstaden.

Från Långhundra fögderi förmåles, hurusom bland allmogen under senare åren hågen för *trädgårdsplanteringar* vaknat, synnerligast inom Erlinghundra härad, der ett särskildt anslag från Hushållningssällskapet för ändamålet anses hafva till den goda saken verkat.

Skörden af hö och andra foderväxter motsvarar icke allenast behovet, utan lemna äfven tillfälle till försäljning af foder på Stockholm, hvilken dock i andra än de hufvudstaden närmast omgivande trakterna torde menligt inverka på jordbrukets och boskapsskötselns förkofran, helst främmande gödningsämnen till ersättande af minskad spillning inom de aflägsnare socknarna icke anskaffas, utan följderna af foderförsäljning här blifver en inskränkning af kreaturens antal eller svagare utfodring för dem, som finnas, mager åkerjord och kläna skördar.

Af *ladugårdsskötseln* drages naturligtvis största fördelen inom Sollentuna, Sotholms och en del af Åkers fögderier, inom hvilka också å ställen, belägna nära hufvudstaden eller på ett afstånd derifrån af ända till 3 å 4 mil, hvartill den så kallade mjölk milen här i trakten är utsträckt, denna näringsgren, såväl som det dermed sammanhang ägande egentliga jordbruket, kan sägas allmänast idkas mest rationellt. De inom denna krets belägna, i berörde afseende förut såsom synnerligen lyckligt lottade ansedda egendomars innehafvare påstås dock numera hafva lidit något afbräck genom den konkurens från mera aflägsna trakter, som de genom jernvägsanläggningen och tilltagande ångbåtsfart underlättade kommunikationerna haft till följd.

Att åtminstone i vissa orter af länet ladugårdarne lemna väsentliga öfverskott utöfver förbrukningen derstädes, lider alltså icke något tvifvel; och kan med säkerhet antagas, att i länets öfriga delar ladugårdsprodukterna i allmänhet, minst sagdt, motsvara behovet.

Handelspriserna å kreatur och ladugårdsprodukter uppgifvas olika från särskilda trakter af länet och hafva omväxlat lika mycket under olika tider af hvart och ett utaf de fem åren, som under de särskilda åren sins emellan, hvadan med förmålan, att de vid periodens början voro som högst, Landshöfdinge-Embetet torde få såsom medelpris angifva följande: för en häst 300 R:dr, för en oxe 150 R:dr, för en tjur 90 R:dr, för en ko 85 R:dr, för ett får 12 R:dr, för mjölk 40 öre kannan, för smör 70 öre och för ost (torgförd) 25 öre per skålpund samt för kött 3 R:dr 75 öre per lispund.

Kreatursracerna äro inhemska med undantag af dem vid de större possessionerna och några andra ställen, der de gamla stammarne blifvit förädlade genom tjurar af Engelsk race; och gäller enahanda förhållande i afseende å fåren.

Fjäderfä underhålles i ringa mängd, och *biskötseln* idkas så obetydligt, att den ej förtjenar omnämnas.

Inom Långhundra fögderi yppade sig bland kreaturen spridda fall af *mjeltbrand* såväl år 1856 som år 1857, utan att dock något betydande antal kreatur störtade, hvaremot inom Frösåkers fögderi härjningar deraf ägde rum år 1859. Mera allmänt inom länet förekom år 1860 bland hornboskap sjukdomen *tungröta*, som likväl snart och utan att göra skada hade sin öfvergång efter behandling dels af Djurläkare, som från Kongl. Veterinär-Inrättningen beredvilligt ställdes till Läns-Styrelsens disposition, och dels af djurägarne sjelfva, enligt från bemälda Inrättning meddelade och genom Länskungörelse offentliggjorda föreskrifter.

Bland företag till vinnande af odlingsbar mark, som under perioden dels nått sin fullbordan och dels påbörjats, torde förtjena att särskildt nämnas, inom Sollentuna fögderi, *aftappning* af sjön Norrviken och *utdikning* af vattendränkta ångar i Wallentuna socken samt inom Långhundra fögderi, *sänkning* af Sigridsholms,

Lill- och Nederängssjöarna, utrifning af Hargs qvarn och utdikning af flera stora mosstrakter, synnerligast i Odensala och Husseby socknar.

Grunddikning såväl med rör som med sten vinner alltmera förtroende och insteg synnerligast inom Sot-holms, Sollentuna och Långhundra fögderier, dock ännu icke hos allmogen, som ryggar för den drygare kostnaden.

Guano, som varit använd såsom *gödningsämne*, anses för dyr och icke medförande motsvarig nytta. En *benmjölsfabrik* med betydlig tillverkning drifves å Essingen i Bromma socken, men produkten utgår i handel till andra orter, och endast mindre partier lära hafva kommit länet till godo. Från hufvudstaden till trakter i dess närhet utföres deremot latrinorenlighet jemte annan spillning, äfvensom något gaskalk förmäles hafva inom Långhundra fögderi blifvit till *gödningsämne* begagnad.

Stängselväsendet hvilat ännu tungt på jordbruket, såsom dragande derifrån en betydlig mängd dagsverken, och inverkar dessutom menligt på den årligen minskade skogstillgången. Vål hafva å större egendomar gärdesgårdarne dels *börjat* försvinna och dels *redan* helt och hållet blifvit afskaffade *inom* ägorne, likasom, der sådane egendomar gränsa till hvarandra, föreningar blifvit träffade om stängselns bottagande äfven i skiljelinierne, men allmogen och flertalet af andra jordinnehafvare bibehålla fortfarande hägnaderna, hvilka dock mångenstädes blifvit omdelade med tillämpning af de i Nådiga Förordningen den 21 December 1857 stadgade grunder.

Att *landtbruksmöten*, såväl de allmänna för länet som de särskilda för Hushålls-gillena, jemte dervid utdelade premier och anställde täflingar, äfvensom den undervisning, de inom länet anlidade *Agronomer* meddela, ägt välgörande inflytande på jordbruket, i den mån allt sådant lifligare omfattats af landthushållaren, kan icke nekas, men resultatet visa sig endast långsamt så till vida, som jordbrukaren i allmänhet saknar nödiga medel att tillegna sig de fördelar, insigt i förening med kapital förmår lemna.

Länets *Landtbruksskola*, som vid periodens slut var flyttad till Wårby i Huddinge socken, har fortsatt sin verksamhet; och räknade densamma under sista året 13 elever.

Det öfvervägande antalet arbetare består af *statorpare*. Mindre allmänt förekomma *jordtorpare*; och allmogen använder hufvudsakligen *tjenare* i husbondens bröd. Såsom ofvan är nämnt, begagnas i åtskilliga trakter till förstärkning af arbetspersonalen under sommartiden arbetare från andra län. Särskildt för plöjning af nyodlingar och för andra odlingsföretag anlitas oftast *Wermländningar*, som med egna hästar och plogar vanligen hit ankomma vårtiden och sedermera här uppehålla sig under hela sommaren.

Dagsverkspriserna, som af Förvaltnings-Utskottet beräknas hafva under åren 1856, 1857 och 1858 i medeltal utgjort 1 R:dr för man och 50 öre för qvinna, uppgifvas för åren 1859 och 1860 till 1 R:dr 50 öre för man och 67 öre för qvinna om sommaren samt till 85 öre för man och 40 öre för qvinna under vintern, allt på egen kost; och skattas löneförmånerna för lagstadda tjenare, kosten inberäknad, till 300 R:dr för en dräng och 200 R:dr för en piga.

Tab. N:o 4. C. *Skogshushållning* jemte D. *Rofdjurs utödade*. I afseende härå torde, med hänvisning till bilagde tabell N:o 4 få meddelas följande. Då de under första, andra och fjerde titlarna i tabellformuläret upptagna särskilda slag af skogar ej äro ställda under Jägeristatens förvaltning, kunna icke närmare upplysningar om dem lemnas, än som i tabellen finnas; varande äfven dessa endast approximativa.

Länets *Jägeristat* utgjordes vid periodens slut af en Jägmästare med 1,200 R:drs lön, 2 extra Öfverjägare utan lön, 8 Skogvaktare, försedde med boställen å Härads-allmanningarna och 2 extra Skogvaktare utan aflöning.

Af kungsgårds-, boställs- och indragna kronohemmansskogar hafva omkring 2,000 tunnland blifvit till *trakthuggning* indelade, men åtgärder till hushållsplanernas fullföljande hafva ej vidtagits. Å häradsallmanningarna, som alla stå under Jägeristatens förvaltning, sker afverkningen genom *trakthuggning*.

De fyra *Allmänningsskassorna* uppgå till sammanlagdt belopp af R:dr R:mt 8,040,04,
 hvaraf den för Sollentuna allmänning äger ... R:dr R:mt 130,

Seminghundra	»	»	»	»	3,212,18,
Erlinghundra	»	»	»	»	1,536,06,
Långhundra	»	»	»	»	<u>3,161,80,</u> 8,040,04.

Kassorna äro bildade dels genom försäljning af fröträds- samt hjälpallringsvirke och dels genom en viss öfverenskommen afgift för utsynade skogsprodukter, hvilken utsyningsavgift är bestämd, i Sollentuna härad till 25 öre för timmer och 50 öre för lass virke af 66 kubikfot, i Seminghundra och Långhundra härader till 37 öre för timmer och 62 öre för lass virke samt i Erlinghundra härad till 37 öre för timmer och 75 öre för lass virke.

Genom Hushållnings-sällskapets försorg är numera en särskild *Skogsplantör* antagen, för att efter requisition af skogsägare undervisa i och utföra skogskultur.

Af särskilda läroanstalter för skogsskötsel är *Kongl. Skogs-Institutet* inom länet beläget.

Sammanlagda *arealen af länets skogar* anses utgöra omkring 500,000 tunnland, men hushållningen å de enskilda skogarna är i allmänhet föga tillfredsställande, om ock under senare tider åtskilliga af dem blifvit till trakhuggning indelade. Emellertid är skogstillgången ännu fullt tillräcklig för länets behof, fastän trakterna i hufvudstadens närhet och bruksorterna blifvit strängt anlitade för afverkning af famn- och kolved.

Egentliga *sågverk* finnas ej, utan äro de sågar, som förekomma, antingen husbehofs- eller så kallade tullsågar med obetydlig afverkning; och lärer *exporten* af skogsalster, om någon, vara högst ringa.

Svedjande synes hafva för det mesta upphört, till en del i brist på därför lämpliga marker. *Skogseldar* af större utsträckning hafva, desto bättre, under perioden hört till undantagen. Den, som år 1859 öfvergick Tumba, Tuna, Elfsta och Hamra skogar i Svartlösa härad till en vidd af en half mils omkrets, torde hafva förorsakat största skadan; och genom tre särskilda skogseldar inom Sotholms härad hafva under perioden tillsammans vid pass 900 tunnland varit i mer och mindre mån utsatte för härjningar. Dessa sistnämnde hafva uppkommit af oförsigtighet vid svedjande, hvaremot den förre, jemte åtskilliga andra af ringare betydelse, härrört från ovarsamt umgående med eld, tänd för andra ändamål, såsom torf- och jordbränning, kaffekokning m. m.

Å skogsprodukter i afverkningsorten uppgifvas *medelprisen* på sätt nedanstående tab. Litt. C utvisar. Tab. Litt. C. Priserna äro dock väsentligen olika på särskilda orter och betydligt högre i hufvudstadens närhet.

Vidsträckt *torfmåssar* förekomma flerstädes, mest inom Långhundra fögderi, men begagnas ej till beredning af brännorf.

Vid ett glasbruk äfvensom vid flera tegelbruk och brännerier inom Sollentuna fögderi begagnas dels *stenkol* och dels från annan ort inköpt *ved*, så att dessa inrättningar icke verkat till förminskande af skogstillgången i trakten.

Enligt en den 7 December 1859 för 10 års tid träffad, i början af år 1860 härstädes fastställd, ny Tab. Litt. D. förening om så kallade *skottpenningars* utbetalande för utom skallgång *dödade rofdjur* och *foglar* äro de å följande sida tab. Litt. D upptagne premier bestämda.

Tab. Litt. C.

Medelpris å skogsprodukter å afverkningsorten.

	R:dr	R:mt.		R:dr	R:mt.
Å sågtimmer af olika längd med 9 tums topp	3		Å 100 stycken klufven gärdsel	4	
» byggnadstimmer » » » 7 » »	1,80		» 1 tunna kol	0,50	
» brofamn ved (barr)	6		» 1 tolt plank	9	
» 100 stycken rensad stör	3		» 1 tolt bräder	6	

Tab. N:o 5. Förhållandet med *dödade rofdjur* och foglar samt därför erlagde premier under periodens särskilda år inhemtas af en deröfver upprättad, följaktig tabell N:o 5.

Någon skallgång har icke under ifrågavarande period ägt rum.

Antalet *husdjur, dödade af rofdjur*, kan icke uppgifvas, men anses vara högst obetydligt.

Tab. N:o 7. E. *Bergs- och brukshandtering* samt F. *Fabriker, manufakturver och handverk*. Tabell, upprättad enligt formulär, bifogas, under N:o 7.

Till de uppgifter i detta ämne, hvilka återfinnas i senaste femårsberättelsen, är föga att tillägga, om ej, att Utö grufvor under perioden fortfarande bearbetats med synnerlig framgång, och att malmen till betydlig del utskeppats till Finland; att arbetarne derstädes med familjer finna arbetsförtjenst och utkomst året om, och att *skola* för deras barn är inrättad; att Jerna grufvor deremot, i anseende till den ringa tillgången på malm och det myckna arbete, som med dess frambringande är förenadt, nästan upphört att bearbetas; att det vid förra berättelsens afgifvande, såsom under anläggning varande omförmälda, Bränninge jerngjuteri med mekanisk verkstad under perioden drifvits med fördel; att *kalksten* brytes vid Herrängs grufvor i Lyhundra fögderi, dock endast obetydligt till afsalu; att i hufvudstadens närmaste omgifningar åtskilliga nya fabriker för hvarjehanda tillverkningar blifvit under perioden inrättade, hvilka fabriker dock allmännast drifvas med arbetare från staden och således icke äga något egentligt inflytande på ortens befolkning; att bland näringsgrenar, som under perioden märkbart tilltagit och med fördel utöfvats, förtjena att nämnas *tegelslagerierna*, som årligen tillväxt i antal, mest vid Mälarestränderna, och hvilkas fabrikater vinna lätt afsättning i Stockholm, oansedt priset derå varit i jemnt stigande; att *fisket*, såsom binäring, fortfarande varit i aftagande; att i afseende å dess bedrivande dels i Mälaren dels ock i insjöarna inom Lyhundra härad och Frötuna skeppslag särskilda föreningar blifvit år 1857 träffade och af Länsstyrelsen fastställde; samt att någon *huslöjd* knappast kan anses vara inom länet tillfinnandes, annat än i Sorunda socken, der, utom väfnader för husbehof, äfven gröfre *korg- och snickeriarbeten* förfärdigas till afsalu.

Fabriksarbetarnes ekonomiska ställning är i allmänhet sådan, att deras och deras familjers utkomst icke ens för närmaste framtiden är betryggad, utan lefva de, som man säger, för dagen, hvadan ock ständiga flyttningar äga rum. Ett och annat undantag härutinnan förekommer dock, hvaribland företrädesvis må nämnas förhållandet vid Tumba pappersbruk.

Afsättningsorten för länets produkter af alla slag är hufvudsakligen Stockholm.

Af de 17 särskilda *större Brännerier*, som år 1860 varit i gång, är det öfvervägande antalet beläget i hufvudstadens närhet, eller inom Sotholms och Sollentuna fögderier; hvaremot bränvinstillverkning nämnde år icke förekommit på något ställe inom Långhundra och Åkers fögderier, likasom icke eller i någon af länets städer.

Bränvinstillverknings-skatten för året, häruti inberäknad den från ett begagnadt *mindre* bränneri, uppgick till sammanlagdt belopp af 268,117 R:dr 91 öre; och har dagsarfvodet till kontrollörer, hvarpå tillgången varit särdeles rik, utgått med högst 10 R:dr och minst 7 R:dr, allt efter kanntalet af den anmälda dagliga tillverkningen.

Tab. Litt. D.

Premier för dödade rofdjur och fåglar.

	R:dr R:mt.		R:dr R:mt.
För Varg.....	30	För Räf inom södra distriktet af länet.....	4,50
» Lo.....	12	» » » norra » » ».....	3
» dräktig Varghona, dödad efter den 1 April.....	45	» Örn eller Uf.....	1,50
» » Lohona, » » » » ».....	18	» Hök eller Falk.....	0,75

Hvad särskildt *länets städer* beträffar, så stå de uti industrielt hänseende på en synnerligen låg ståndpunkt, om än medgifvas måste, att Södertelge äfvensom Norrtelge under perioden vunnit någon förkofran. I dem alla idkas jordbruk, dock endast i ringa mån inom Öregrund och Waxholm, samt af Östhammars innevånare allenast inom området för stadens ägande ett halft mantal kronoskatte i Gammelby, staden angränsande, byalag af Börstils socken.

Såsom näringsfång i öfrigt uppgifvas:

för Södertelge handel, handverk och fabriksrörelse, hvaribland *vagnfabriksyrket*, som ensamt sysselsätter 80 personer, förtjenar att såsom framstående särskildt nämnas;

för Norrtelge likaledes handel, handverk och fabriksrörelse jemte obetydligt fiske;

för Öregrund hufvudsakligen sjöfart, dock så, att den manliga befolkningen till stor del för seglationstiden tager sjötjänst å fartyg från Stockholm, Gefle eller annan stad;

för Östhammar handel och handverk samt i ringa mån fiske;

för Sigtuna handverk, bärodling och ärilstenstillverkning;

för Waxholm sjöfart, handel och handverk samt något fiske.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

a) *Landskommunikationer.* Särskild enligt formulär uppgjord tabell (N:o 8) bifogas och åberopas. Tab. N:o 8.

Lands- och härads- äfvensom de indelade sockenvägarne inom länet, åt hvilka under sistförflutna decenniet Länsstyrelsen egnat synnerlig uppmärksamhet, befunno sig med få undantag vid slutet af nu ifrågasvarande period uti ett mycket godt skick, sedan på deras förbättrande dels i allmänhet genom en ändamålsenlig skötsel och dels särskildt, å vissa trakter, genom utläggning af sjelfva vägbanan eller omläggning till undvikande af backar dryga kostnader blifvit med lofvärd beredvillighet från de vägbyggnadsskyldiges sida använde. Att, sådant oaktadt, de stora vägarne närmast hufvudstaden vissa tider af året delvis äro mera eller mindre svåra, måste vid betraktande af den i andra delar af riket oerhörda nötning, för hvilken de äro utsatte, vara en gifven sak, äfven om icke, såsom fallet är, deras ansenliga bredd och, i åtskilliga trakter, bristande tjenligt vägfyllnadsämne skulle till förhållandet bidra.

Bland de under perioden *fulländade* vägomläggningar, som varit af största omfattningen, må nämnas de, hvilka i senaste femårsberättelsen omförmålas såsom dels påbörjade och dels tillämnade, eller vägomläggningen emellan Länna och Walla gästgifvaregårdar, dertill af statsmedel anslagits 15,705 R:dr, samt förbättringarne, genom backars sänkning eller kringgående, af vägen emellan Fittja gästgifvaregård och Södertelge äfvensom emellan denna stad och dels Kumla, dels Pålkers gästgifvaregårdar. Dessa sistnämnde förbättringar torde hafva kraft de största uppoffringarne från kommunerna, som för ändamålet tillskjutit ända till 37 R:dr 50 öre per mantal, oansedt statsanslag varit beviljadt till belopp af 42,975 R:dr R:mt, och dessutom bidrag lemnats från en del socknar inom Södermanlands län.

Nya väganläggningar åter, som förtjena att särskildt nämnas, äro den öfver Björkönen, i Wätö och Waddö socknar af Lyhundra fögderi, den utefter hela Ljusterön i Åkers fögderi och den inom Huddinge socken i Svartlösa härad, af hvilka nya sockenvägar den sistnämnde, ehuru redan år 1860 väsentligen fullbordad, dock först år 1861 afsynades.

Sammanlagde *kostnaderna* för dessa väganläggningar, af hvilka den öfver Ljusterön utförts utan allt statsbidrag, kunna icke ens någorlunda exakt uppgifvas, enär arbetet, olika på de särskilda ställena, verkställes dels hufvudsakligen och dels i större eller mindre mån genom gångled och ökedagsverken in natura från hvarje mantal. Statsanslag hafva varit beviljade med 20,000 R:dr till Björkövägen och 10,500 R:dr, allt R:mt, till Huddingevägen.

Under arbete är sedan flera år tillbaka en ny väg på Söderön i Börstils socken, bearbetad utan statsanslag till en längd af 1½ mil, hvarå är nedlagd en kostnad af 6,800 R:dr.

Vägpenningar uppbäras icke någorstädes inom länet.

Nockeby bro å vägen till Drottningholms Kongl. Lustslott är under perioden ombyggd helt och hållet på statsverkets bekostnad; och underhålles denna, såväl som öfriga å samma väg befintliga Drottningholms- och Tranebergsbroarne af staten, som dock för ändamålet uppbär *bropenningar*.

De större broar inom länet, som underhållas af kommunerna, och vid hvilka broavgifter erläggas, äro Lullehofs, Tappströms, Magelungens och sedan år 1860 Skuru, hvilken då af Wermdö skeppslag från ett brobyggnadsbolag inlöstes.

I enskildas ägo åter, med rättighet till broavgifters uppbärande, voro vid periodens slut Almare- eller Norra Stäkets, Stocksunds och Lidingö broar, af hvilka den sistnämnde derförinnan blifvit nybyggd efter för ändamålet beviljad statsanslag af 2,200 R:dr R:mt.

Å afgifterna vid alla ofvanuppräknade broar äro taxor fastställda dels i äldre tider af Länsstyrelsen och dels på senare tider af Eders Kongl. Maj:t.

Öfver Olandsån vid Hökhufvuds kyrka i Frösåkers fögderi är under perioden en ny stenbro uppförd med en kostnad af nära 8,000 R:dr, hvilken drabbat byggnadsskyldiga 38 mantal i nämnde socken.

Antalet af vid periodens början i fullfärdigt skick befintliga eller af under perioden nyanlaggda eller ombyggda större broar i öfrigt, uti hvilkas underhåll kommunerna deltaga, är icke från något fögderi uppgifvet, antagligen af den orsak, att tvekan uppstått om den infortrade uppgiftens rätta uppfattning eller om gränsen vid klassifikation af broarne i större och mindre.

Färje-inrättningar med fastställda taxor å öfverfartsavgiften finnas vid Sigtuna, Erikssund, Trästa samt emellan Sorunda och Thorö.

Landsvägsgrindarnes antal, som i brist af fullständiga uppgifter icke kan för hela länet bestämmas, anses dock vara öfverdrifvet stort och uppgifves ensamt inom Långhundra fögderi uppgå till icke mindre än 488 stycken.

Såsom tabellen angifver, var under perioden åtgången af *skjuts* för resande störst år 1856, hvarefter den årligen, i synnerhet med år 1858, när den förhöjda skjutslegan vidtog, minskats intill år 1860, då den åter allmänt nog något ökades, utan att särskild anledning till sistnämnde företeelse kan uppgifvas. Den högst betydliga lättnad i skjutstungan, som under perioden kommit de skjutsskyldiga till del, och hvilken antagligen måste i väsentlig mån härröra från ökade sjökommunikationer, framstår märkbarast inom Lyhundra och Sotholms fögderier. Då nemligen år 1856 utgingo inom det förra 8,632 och inom det senare 19,033 *skjutshästar*, har deremot år 1860 skjuts utgjorts med endast 1,932 hästar inom Lyhundra och 9,885 inom Sotholm.

Enär *jernvägstrafiken* å Vestra Stambanan från Stockholm började först i slutet af år 1860, har detta viktiga kommunikationsmedel icke kunnat inverka på förhållandena under nu ifrågakommande period, men alldeles uppenbart är, att detsamma kommer att medföra, utom andra fördelar, jemväl en ytterligare lindring i skjutsningsbesväret utefter de vägar, som leda till södra och vestra delarna af riket.

Postskjutsen utgjordes intill 1860 års utgång dels af posthemmans-innehafvare, dels med gästgifvareskjuts och dels på grund af särskildt träffade entreprenadaftal.

Kronobrefbäringen, som minskats i samma mån, försändelserna från Länsstyrelsen till Länsmännen kunnat ske direkt per post, har under perioden blifvit, olika inom olika härader och skeppslag, besörjd dels af dertill särskildt indelade hemmans innehafvare emot åtnjutande af därför i lag stadgade friheter, dels ock af entreprenörer emot betingad särskild ersättning efter regleringar, grundade på föreskrifterna i Nådiga Cirkuläret den 30 November 1849.

b) *Sjökommunikationer.* Kustfarten med segelfartyg synes hålla sig på samma ståndpunkt, som vid förra femårsberättelsens afgifvande, hvaremot *ångbåtsfarten* under perioden vunnit en icke obetydlig utsträckning. Vid dess slut funnos nemligen följande *ångbåtar*, som från hufvudstaden gjorde regelbundna turer till nedannämnde orter inom länet:

Roslagen till Norrtelge och Östhammar, *Wingåker* till Norrtelge, *Åkers Kanal* (dagligen) till Åker och vidare genom kanalen af samma namn till Toftesta i Garns socken af Långhundra härad, *Waxholm*, *Ægir* och *Ran* dels till Waxholm och dels till Dalarö, *Wermdö* till Gustafsbergs fabrik å Wermdön, *Edsviken* till Ulriksdals Kongl. Lustslott och vidare till Edsberg i Sollentuna socken, *Ehrenstrahl* och *Tessin* dels till Drottningholms Kongl. Lustslott och dels till Fittja bro i Svartlösa härad, *Södertelge* till staden af samma namn, *Sigtuna* likaledes till staden af samma namn och vidare till Löfstaholm i S:t Olofs socken af Erlinghundra härad, *Bro-Svartsjö* till Svartsjölandet vid förbifarten till Bro socken i Upsala län.

Inom länet äro belägna tre *kanaler*, hvilka för trafiken vanligen hållits öppna under samma tider, som segelfarten ägt rum, nemligen *Södertelge* kanal, 3,000 alnar lång och 12 fot djup, *Wäddö* kanal, omkring 1 mil lång och 9 fot djup och förenämnde *Åkers* kanal, $\frac{1}{4}$ mil lång och 6 fot djup.

Postinrättningar vid periodens slut funnos i länets sex städer och dessutom vid Grisslehamn, Dalarö och Drottningholm; och har den vid sistnämnda ställe under perioden tillkommit.

Telegrafstationerna åter utgjorde sju, nemligen Grisslehamn, Södertelge, Waxholm, Dalarö, Landsort, Sandhamn och Furusund.

c) *Sjöfart och handel.* De hufvudsakliga uppgifterna härom torde inhemtas af den bilagda tabellen N:o 9. Tab. N:o 9.

Vid länets kuster hafva under perioden *förolyckats* 17 särskilda ut- och inländska fartyg, dervid, såvidt uppgifvet är, 8 personer omkommit.

För assurance mot sjöskador finnes icke inom länet någon inrättning, likasom de, hvilka i hufvudstaden äro tillgänglige, i allmänhet icke heller anlitas af länets kustfarare, som på egna båtar frakta hufvudsakligen egna produkter eller fabriker.

Afsättningsorten för länet är, såsom förut är nämnt, nästan uteslutande hufvudstaden och endast undantagsvis Upsala eller den stad inom länet, som är produktionsorten närmast.

Egentliga varubyten förekomma endast i Skärgårdstrakterna, der fiskvaror utbytas mot spannmål och andra landtmannavaror. Sådan byteshandel öfvas i synnerhet vid Skärstads marknadsplats i Edebo socken två gånger om året och har äfven ägt rum vid Åkers bro i Åkers socken, der för ändamålet af ålder hållits ett slags marknad, hvilken på senare tider dock förlorat sin betydenhet.

Marknad har föröfrigt under perioden två gånger om året hållits i Södertelge, Norrtelge, Sigtuna, Östhammar och Öregrund, äfvensom, för omsättning af kreatur, å Ladugårdsgärdet i närheten af hufvudstaden, hvilken sistnämnde marknad dock år 1856, då den inrättades, hölls blott en gång.

Gårdfarihandeln har inom länet i det allra närmaste upphört utom i Frösåkers fögderi, der den ännu blomstrar till föga fromma för isynnerhet tjänstefolkets ekonomi.

Vissa *dagar för torgförande* i städerna af landtmannavaror lära icke af allmogen iakttagas, fastän Magistraterna dertill uppmanat genom allmänna kungörelser.

Under periodens sista år var förhållandet med *utskänkning och minuterung af bränvin* som följer:

Utskänkning ägde rum hela året om:

å landet vid 21 gästgifverier och på 23 andra ställen;

i städerna på 19 särskilda ställen;

För kortare tider åter på grund af särskilda tillstånd: å landet på 22 ställen, deraf tre tingsstäder och de flesta andra i hufvudstadens omgifningar; i städer på 2 ställen;

Minuthandelsrättigheter utöfvades å landet på 4 ställen och i städerna på 12 ställen.
Sammanlagda beloppet af utskänkings- och minuterings-*afgifterna* utgjorde:

å landet.....	11,574: 29;
och i städerna	17,697: 99;

R:dr R:mt 29,272: 28.

De fyra femtedelar af berörde summa, hvilka tillfallit kommunerna, hafva blifvit använde, i städerna dels till förbättring af tjänstemännens löner, dels till allmänna byggnader och anläggningar jemte försköningar, dels ock till fattigvården, samt å landet nästan uteslutande till fattigvården och endast undantagsvis till andra kommunala ändamål, såsom kyrkobyggnad, skolhusbyggnad m. m.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:o 10. Tabell öfver hemman och lägenheter m. m. biläggas under N:o 10.

Under perioden har icke något hemman blifvit ur ödesmål upptaget, hvaremot, efter hvad uppgifvet är, dels följande pastorsboställen fått sig mantal åsatta, nemligen: i Ösmo, Muskösund 1 mantal, i Sorunda, Sunnerby 1½ mantal, i Westerhaninge, Åby 1½ mantal, och i Österhaninge, Solberga 1½ mantal, dels ock torpet Frösättra, efter undergången skattläggning, blifvit åsatt ⅓ mantal; hvarförutom åtskilliga lägenheter, utgörande inkräktningar å häradsallmänningarna, undergått skattläggning och tiondesättning.

Till *skatte* hafva blifvit omförde tillhopa 2½ mantal kronohemman och 27 särskilda kronolägenheter, hvarjemte för åtskilliga afsöndringar blifvit bestämda vissa årliga afgälder.

Tab. N:o 11. I fråga om *laga skiften* m. m. återopas bifogade tabell N:o 11 jemte derunder tecknade anmärkningar.

Tab. Litt. E. Likaledes vinnes af nedanstående tab. Litt. E öfversigt af *Statens direkta inkomster* från länet för hvar särskildt år under perioden äfvensom af hvar års restantiebelopp; hvaremot, i anseende till de högst ofullständiga uppgifter, som, i afseende å *kommunal-utskylderna*, stå till buds, farhågan för att missleda bjuder att förbigå all redogörelse derfor.

6. Politi.

I afseende å *folkskoleväsendet* är föga annat att säga, än att på samma gång i vissa trakter, hvaribland Sollentuna hufvudstaden angränsande fögderi, klagas deröfver, att skolornas inverkan på ungdomens bildning icke är särdeles märkbar, hvartill orsaken anses vara att söka dels i den obesutna befolkningens täta ombyten af vistelseorter och dels i föräldrarnes likgiltighet för barnens skolgång, från andra orter åter, deribland Skärgårdsfögderierna, förmåles, hurusom folkskolorna på senare tiden börjat bättre motsvara sitt menniskovänliga ändamål till följd af det vaknande begäret hos allmogen att söka få sina barn genom flitigt begagnande af skolan väl undervisade, hvarigenom ock mera nit för undervisningen hos läraren framkallats.

Tab. Litt. E.

Influtne stats- och riksgäldsmedel samt restantierna af samma medel.

	Statsmedel.			Riksgäldsmedel.			Summa
	Influtne.	Utestående.	Summa.	Influtne.	Utestående.	Summa.	Summarum.
År 1856.....	813,370,13	4,896,77	818,266,90	80,667,48	827,76	81,495,24	899,762,14
» 1857.....	901,629,03	6,284,46	907,913,49	85,565,17	359,03	85,924,20	993,837,69
» 1858.....	528,361,62	7,037,83	535,399,45	81,511,16	662,66	82,173,82	617,573,27
» 1859.....	696,416,97	9,810,24	706,227,21	88,860,03	559,70	89,419,73	795,646,94
» 1860.....	618,030,80	5,528,32	623,559,12	85,711,57	979,67	86,691,24	710,250,36
Summa	3,557,808,55	33,557,62	3,591,366,17	422,315,41	3,368,82	425,704,23	4,017,070,40

Af tillämpningsskolor finnas icke för länet några andra än *Winklerska slöjdskolan* i Thuringe socken, grundad på enskild donation, och den ofvan omnämnda *lägre landtbruksskolan* vid Wårby, ordnad enligt Nådiga Reglementet den 14 Januari 1851.

Prins Carls uppfostrings-inrättning för vanvårdade barn flyttades under periodens sista år från hufvudstaden till Stögsholm å Gålön i Österhaninge socken, men var vid dess slut icke ordnad i sitt nya skick.

Såväl Mälare-Provinsernas *Enskilda Bank*, hvilken, förlagd i Westerås, öppnades år 1847, som äfven *Hypotheks-Föreningen* för samma provinser, hvilken med säte i hufvudstaden bildades år 1853, räknar delegare inom länet; och hafva dessa bägge låneinrättningar, för att tala om förhållandet i allmänhet, tvifvelsutan bidragit till jordbrukets och näringarnes förkofran.

Den år 1850 inrättade *Ränte- och Kapitalförsäkrings-anstalten* för Stockholms stad och län samt Upsala, Westmanlands och Södermanlands län, hvilken i förra femårsberättelsen omnämnes, har med framgång fortsatt sin verksamhet under perioden; men då de uppgifter, som kunnat erhållas om denna inrättning, hvilken är förlagd i hufvudstaden och i jämförelsevis ringa mån har intressenter inom länet, lära vara föremål för redogörelse uti Öfver-Ståthållare-Embetsberättelse, synes det vara öfverflödigt och mindre egentligt att här lemna någon öfversigt af inrättningens ställning, som icke utan svårighet torde kunna särskildt, i hvad länet rör, angifvas.

Af de sex *Sparbanker*, som vid periodens slut funnos i länet, är den i Södertelge stiftad år 1836, Tab. N:o 12. den i Norrtelge år 1859, den i Wermdö år 1850, den i Färentuna år 1854, den i Öster- och Westerhaninge år 1850, den vid Tumba i Botkyrka år 1841. I afseende på dessas rörelse och ställning åberopas bifogade tabell N:o 12.

På sätt här ofvan i åtskilliga hänseenden redan blifvit antydt, har *Länets Hushållnings-sällskap*, bildadt år 1847, jemte dess till större delen under perioden tillkomne underafdelningar, *Hushålls-gillena*, med nitisk verksamhet vändt sin omtanke till befordrande af ganska många allmänt nyttiga företag, som dels redan burit frukt och dels lemna förhoppningar om ett större framåtskridande uti de industrigrenar, hvilkas befrämjande närmast utgör föremål för detta slags föreningar.

Det år 1844 bildade bolaget till *försäkring mot brandskada* af byggnader och lösegendom har fortfarande vunnit ökad förtroende och kan sägas numera hafva utsträckt sin verksamhet till alla landsorter i länet med undantag allenast af Länna socken i Åkers fögderi, inom hvilken en särskild *brandstods-förening* är inrättad. Bolagets hela försäkringsvärde, som vid slutet af det brandstodsår, hvilket tilländagick den 14 Mars 1855, utgjorde för byggnader..... R:dr R:mt 15,536,715,

för lösegendom ..... » » 10,015,140,

eller tillhopa R:dr R:mt 25,551,855,

uppgick den 14 Mars 1860 för byggnader till..... » » 20,904,280,

och för lösegendom till ..... » » 14,632,030,

tillsammans R:dr R:mt 35,536,310;

och har det sålunda under perioden vunnit en tillökning af 9,984,455 R:dr R:mt.

Brandskade-ersättningar hafva blifvit utbetalde år 1856 till belopp af ..... R:dr R:mt 30,723,69,

» 1857 » » ..... » » 34,891,33,

» 1858 » » ..... » » 37,424,50,

» 1859 » » ..... » » 4,202,42,

» 1860 » » ..... » » 46,709,81.

Grunderna för utdebiteringarne till kostnadernas bestridande de olika åren hafva utgjort:

år 1856 5 sk. 10 rst Banko för hvarje 100 R:dr af ansvarighetsbeloppet för byggnader,

4 » 2 » » » » » » » » » lösegendom,

år 1857	9 sk. 2 rst	Banko	för	hvarje	100 R:dr	af	ansvarighetsbeloppet	för	byggnader,
	5 »	»	»	»	»	»	»	»	» lösegendom,
» 1858	7½ öre	R:mt	»	»	»	»	»	»	» byggnader,
	10 »	»	»	»	»	»	»	»	» lösegendom,
» 1859	3 »	»	»	»	»	»	»	»	» byggnader,
	3 »	»	»	»	»	»	»	»	» lösegendom,
» 1860	15 »	»	»	»	»	»	»	»	» byggnader,
	10 »	»	»	»	»	»	»	»	» lösegendom.

Rörande föreningen i och för *rofdjurs utödande* är redogörelse redan i det föregående lemnad.

Sockenmagasiner förekomma allmännast inom Långhundra fögderi, af hvars 22 socknar 21 äro dermed försedde, dock så, att häraf 2 hafva gemensamt magasin. Då detta slags inrättningar deremot i öfriga fögderierna dels mindre allmänt och dels endast undantagsvis finnas, samt fullständiga uppgifter om de befintliga fonder eller ställning från åtskilliga håll saknas, torde Landshöfdinge-Embeteet lämpligen kunna inskränka sig till den från förstnämnde fögderi inkomna redogörelse i ämnet, enligt hvilken de 20 särskilda magasin-inrättningarnes sammanlagda behållning den 31 December 1860 utgjorde 2,047 tunnor råg, 1,872 tunnor korn och 19,296 R:dr i kontanta medel. Största fonden fanns i Odensala socken och uppgick till icke mindre än 411 tunnor spanmål och 5,530 R:dr kontant.

Tab. Litt. F. *Sjukvårdsanstalterna* i länet äro desamma, som funnos vid nästförutgångne periods slut, eller Serafimer-Lasarettet, Norrtelge Lasarett, Kurhuset och Löwenströmska Lasarettet i Hammarby socken af Sollentuna fögderi. Vid hvarje af dessa sjukvårdsanstalter har det i nedanstående tab. Litt. F upptagne antal personer från länet under periodens särskilda år njutit vård.

Å Serafimer-Lasarettet finnas, enligt kontrakt med Lasarett-Direktionen, 32 ordinarie sängplatser för länet emot viss ersättning, utgörande sedan 1859 års början 8,100 R:dr, hvarjemte vid behof ytterligare från länet emottagas så många sjuka, som utrymmet medgifver, emot en daglig afgift för hvarje begagnad extra plats af 75 öre. I Norrtelge utgöra ordinarie sängplatserna 8, å Löwenströmska Lasarettet 16 och å Kurhuset 20.

Sammanlagde *kostnaden* för dessa sjukvårdsanstalter har uppgått till de i tab. Litt. F anförde belopp, och bestrides densamma, i hvad rörer första, andra och fjerde sjukvårds-inrättningarna dels af kurhusmedlen, dels af räntor å kurhusets fond, uppgående till något öfver 40,000 R:dr R:mt, dels af hospitalsfonden, dels af donationsmedel och dels af lasarett-afgifter. *Legosängs-afgiften* å lasarett har under hela perioden utgått med 4 skillingar Banko. *Kurhus-afgiften* åter har debiterats åren 1856—1858 med 6 sk. Banko samt år 1859 med 22 öre och 1860 med 25 öre för hvarje mantalsskrifven person. Löwenströmska Lasarettet är tillkommet och underhålles i allo genom enskild donation.

I afseende å *Läkarebeställningarna*, hade vid periodens slut någon annan förändring uti hvad i förra femårsberättelsen är uppgifvet icke inträffat, än att de omförmälda läkareplatserna för Botkyrka och Salem, för Öknebo härad, för Utö grufvor, och för Gustafsbergs fabrik blifvit förklarade för Distriktläkare-befattningar,

Tab. Litt. F.

Antal personer vårdade å sjukhus åren 1856—1860 jemte kostnaderne.

	Serafimer-Lasarettet.	Norrtelge Lasarett.	Löwenströmska Lasarettet.	Kurhuset.	Summa.	Kostnader. R:dr R:mt.
År 1856.....	452	71	146	116	785	20,702
» 1857.....	327	66	157	108	658	19,772
» 1858.....	257	53	165	123	598	19,071
» 1859.....	303	66	191	103	663	19,295
» 1860.....	359	70	181	123	733	21,386

af hvilka dock den vid Utö grufvor i brist af kompetent sökande förblifvit obesatt. Under innevarande år deremot hafva 2 nya Provinsial-läkare blifvit tillsatte, den ena för en del socknar i Norra Roslagen med städerna Öregrund och Östhammar samt den andra för Sotholms härad.

Förutom en *Länsdjurläkare* äro inom länet vistande och bosatte en Sqvadrons-hästläkare och två andra praktiserande djurläkare.

Barnmorskor finnas antagna för de flesta bland länets socknar.

Apothek voro vid periodens slut inrättade endast i städerna.

Någon egentlig *helsobrunn* är icke inom länet belägen, hvaremot tillgången är rik på *badanstalter*, deribland må nämnas kallvattenkurs-inrättningarne i Södertelge och vid Grundsborg, nära Skanstull, gyttejebadsanstalterna i Norrtelge och Waxholm samt hafsbadsinrättningarne vid Furusund och Dalarö.

Beträffande slutligen *fattigvården*, så åberopas i detta ämne hufvudsakligen nedanstående tab. Litt. G, Tab. Litt. G. hvilken dock, i brist af fullständiga uppgifter, härledande sig från mindre noggrannt förda räkenskaper inom kommunerna och misstyding af tabellformuläret, icke utan fara för att missleda kunnat denna gång upprättas så utförlig, som den enligt formuläret borde vara. De särskilda fattigvårdssamhällena uppgå till ett antal af 117, hvaraf 70 hafva fastställda reglementen; kunnande, till följd af bristande uppgifter, upplysning om antalet samhällen, inom hvilka fattigvården är fördelad i rotar, eller om antalet fattigstugor nu ej meddelas.

Tab. Litt. G.

Sammandrag af uppgifter å fattighjon och fattigvårdssomkostnader.

Å landsbygden:				Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.	Antal fattighjon, understödda af fattigvården.	Summa fattighjon.	Fattigvårdens samtlige utgifter i och för fattigförsörjning.
År 1856	.....	.....	.....	1,784	1,967	3,751	82,321
» 1857	.....	.....	.....	1,740	1,924	3,664	81,596
» 1858	.....	.....	.....	1,742	1,803	3,545	77,828
» 1859	.....	.....	.....	1,762	1,853	3,615	79,344
» 1860	.....	.....	.....	1,766	1,887	3,653	82,899
			Summa	8,794	9,434	18,228	403,968
I städerna:							
År 1856 (utom för Waxholm, hvarifrån uppgift ej inkommit för året)	.....	.....	.....	56	59	115	4,648
» 1857	d:o	d:o	d:o	43	65	108	4,454
» 1858	d:o	d:o	d:o	38	78	116	4,393
» 1859	d:o	d:o	d:o	33	81	114	4,694
» 1860	.....	.....	.....	44	88	132	5,877
			Summa	214	371	585	24,066
			Summa Summarum	9,008	9,805	18,813	428,034

Stockholm å Landskansliet den 28 Juli 1862.

På Landshöfdinge-Embetets vägnar:

U. Normelli.

Sten Drakenberg.

Tab. N:o 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Å landsbygden.	Den 31 December enligt husförhörlängderna.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Utskrifningsmanskap.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	
1856	54,179	57,867	112,046	54,027	58,055	112,082	24,331	26,260	50,591	4,512
1857	54,232	57,848	112,080	53,854	57,908	111,762	24,897	27,079	51,976	4,416
1858	54,891	58,297	113,188	54,415	58,279	112,694	25,310	27,569	52,879	4,451
1859	55,755	58,977	114,732	55,211	58,687	113,898	25,756	27,595	53,351	4,381
1860	56,469	59,594	116,063	55,672	59,098	114,770	25,950	27,840	53,790	4,485
I städerna.										
Södertelge 1856	679	796	1,475	642	750	1,392	241	336	577	58
1857	661	801	1,462	640	777	1,417	246	343	589	57
1858	722	865	1,587	729	826	1,555	282	372	654	70
1859	758	848	1,606	775	845	1,620	299	400	699	86
1860	844	875	1,719	809	867	1,676	315	388	703	96
Norrstelge 1856	459	600	1,059	435	590	1,025	163	202	365	26
1857	463	589	1,052	444	591	1,035	164	204	368	39
1858	488	617	1,105	467	585	1,052	164	209	373	48
1859	524	643	1,167	494	608	1,102	180	198	378	50
1860	533	666	1,199	521	630	1,151	175	203	378	50
Sigtuna 1856	186	219	405	189	220	409	73	86	159	16
1857	208	233	441	196	226	422	62	70	132	17
1858	219	240	459	225	252	477	83	89	172	10
1859	225	241	466	231	250	481	91	93	184	11
1860	226	234	460	216	233	449	85	90	175	12
Östhammar 1856	255	310	565	253	310	563	95	114	209	20
1857	260	313	573	255	312	567	101	118	219	25
1858	262	307	569	256	302	558	106	110	216	19
1859	256	311	567	260	313	573	113	126	239	20
1860	257	312	569	259	313	572	115	131	246	20
Öregrund 1856	296	348	644	288	350	638	115	133	248	24
1857	293	351	644	278	355	633	120	141	261	4
1858	279	355	634	289	352	641	123	147	270	20
1859	280	361	641	286	358	644	119	156	275	25
1860	293	386	679	305	384	689	123	163	286	26
Waxholm 1856	536	479	1,015	786	476	1,262	541	167	708	27
1857	522	471	993	735	485	1,220	504	175	679	25
1858	513	477	990	702	491	1,193	479	191	670	18
1859	519	466	985	784	478	1,262	559	184	743	24
1860	557	491	1,048	820	492	1,312	588	188	776	37
Summa för länets samtliga städer år 1860	2,710	2,964	5,674	2,930	2,919	5,849	1,401	1,163	2,564	241
Summa i hela länet år 1860	59,179	62,553	121,737	58,602	62,017	120,619	27,351	29,003	56,354	4,726

Anmärkning. Uti folknummern för Waxholms stad ingår antalet af de å Rindön förlagde Krono-arbetskarlar och gemenskap af Arméen med omkring 450.

Tab. N:o 2.
JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
I medeltal för åren 1856—1860.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potates.
Årliga utsädet på tunnland af..... tunnor	0,73	0,90	1,08	1,29	1,16	0,73	7,33
Årliga behovet för länet till utsäde..... »	5,907	31,142	12,963	16,921	4,227	3,787	50,224
Tunnland åkerjord, använde till odling af.....	8,092	34,602	12,003	13,118	3,644	5,188	6,852
Skördebelopp i kornetal af utsädet.....	7,2	6,5	5,4	5,4	5,8	5,2	6,2
Årlig förbrukning på person i medeltal..... tunnor	$\frac{1}{4}$	$1\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	—	—	$\frac{1}{4}$	3— $3\frac{1}{2}$

Anmärkning. Dessa uppgifter äro utdragne ur och beräknade af det i berättelsens text omförmälda utlåtandet till Finans-Komitén af den 5 September 1859 från Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott.

Tab. N:o 3.
BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
Antal vinterfödde.....	19,963	2,342	9,238	46,838	11,509	47,797		17,919

Anmärkning. Enligt uppgift af den 5 September 1859 från Hushållnings-sällskapets Förvaltnings-utskott till Finans-Komitén.

Tab. N:o 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.
Särskilde slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut. Tunnland.	År.	Afverkningsbelopp, utfördt i	
			kvantitet.	penningvärde.
Kongl. Maj:t och Kronan tillhörige och till Dess disposition indragne: Tunnland.				
Kungsgårdar, kungsladugårdar och kronosäterier	4,440			
Utarrenderade hemman och lägenheter.....	1,890			
Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers:				
Civila boställens	2,615			
Militie- do	4,782			
Ecklesiastika:do	14,188			
Läroverks och stiftelsers do:.....	8,035			
Häradsallmänningar, 7 till antalet:			Famnar.	R.dr R:mt.
3 till Långhundra härad	5,264	1856 1857 1858 1859 1860	570	2,330
2 » Erlinghundra do			1,139	4,740
1 » Seminghundra do			657	2,680
1 » Sollentuna do			1,151	4,660
			816	3,320
Soekneallmänningar: dessa äro emellan delegarne skiftade och således nu privatskogar.				
Ekeplanteringar, Mullbärsplanteringar, andra skogsplanteringar och Flygsandsfält förekomma ej inom länet.				
<i>Anmärkingar:</i>				
a) Afverkningskvantiteten å Häradsallmänningarne är reducerad till famnar å 100 kubikfot, ehuru den äfven till en del utgått i timmer.				
b) Penningvärdet är beräknadt efter 1 R.dr 50 öre per timmer och 4 R.dr per famn å rot.				

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	3.	4.	6.	10—12.	13.	
År.	Vargar.	Lodjur.	Räfvar.	Örnar och Ufvar.	Hökar och Falkar.	Belopp af utbetald belöning. R.dr R:mt.
1856.....	—	5	249	9	54	823
1857.....	—	5	171	22	84	617
1858.....	1	19	490	59	217	2,714,95
1859.....	—	2	259	38	157	1,287,75
1860.....	2	10	1,159	23	252	4,542,75
Summa	3	41	2,328	151	764	9,934,75
Medeltal						1,996,95

Till Tab. N:o 6 AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR har Landshöfdinge-Embeteet ej varit i tillfälle att meddela några upplysningar.

Fortsättning af Tab. N:o 7.

GRUFVOR, BERGVERK, BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR SAMT HANDTVERKERIER.

1.	2.								3.								4.					5.				
	Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufakturinrättningar.																Handtverkerier.									
	Å landsbygden.								I städerna.								Å landsbygden.					I städerna.				
	År 1860.	Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Antal verk och inrättningar.	Ägare.		Mästare, arbetare och biträden af alla slag.				Mästare.	Dessas biträden af		Geringssmån.	Dessas arbetsbiträden.	Mästare.	Dessas biträden af			Antal icke till stelforsöring.	
Beskilde.			Holag.	Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.	Beskilde.	Holag.	Öfver 15 års ålder.		Under 15 års ålder.	Gesäller.	Lärningar.	Andra arbetare.	Gesäller.	Lärningar.		Andra arbetare.									
		m.	q.	m.	q.	m.	q.		m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.										
Pressgästfabriker.....	4	3	1	16																						
Repslagare																						2	2			2
Sadelmakare																										
Sejlare																						2				
Skeppsvarf	1	1		15																						
Skomakare															19	26	19	3	324	141	16	8	4	1	108	
Skräddare															5	8	2	249	108	13	5	3				88
Slagtare															6	3		8								7
Smeder.....															17	4	5	5	116	18	7		1	1	44	
Snickare															7	1	1	80	16	13	5	7				42
Sockerbagare.....																					2	1				
Spegelfabrik									1	1		1														
Spikhammare.....	1	1		4																						
Spinneri	1	1		5		2																				
Stenhuggare.....																			1	9						
Strumpväfveri									1	1			1	1												
Stångjärnsbruk	5	5		63																						
Stärkelsefabrik	1	1		4																						
Svarfvare															1						6		3	1	1	
Sågar.....	13	10		11																						
Sågqvarnar	7	1		20																						
Sämakstamp	1	1																								
Tapetserare																			1							
Tegelbruk	39	37		362	27	34	7																			
Tenngjutare																						1	1			
Tunnbindare.....															3				1	1						
Urmakare									7	7			10		1				3							
Wagnmakare									2	2			75		2	1			3							1
Summa	202	142	10	1,768	276	136	88	39	39		107	86	2		77	46	29	21,842	299	133	66	47	14	351		

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING, 1856—1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.												
													Längd i mil				Kostnaden för				Antal hästar, utgångne till			
													af hvarje slag af motstående vägar	af indelade med skjutsstationer försedde vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagde och betydligt förbättrade vägar.	fulländade nya vägar		förbättrade vägar		Gästgifveriernas antal år 1860.	År.	Kungs- och krono-skjuts.	Gästgifveri-, håll- och reserv-skjuts.
																	af stats-medel.	af kommunernes medel.	af stats-medel.	af kommunernes medel.				
vid periodens slut.				under perioden.																				
Allmänna landsvägar.....	56 ¹¹ / ₂₅₀	54 ²⁰⁷ / ₁₀₀₀	1	4 ¹¹ / ₁₀₀	—	450	56,443,87	18,442,44	36	1856	1,293	67,438												
Häradsvägar.....	64 ¹³ / ₁₀₀	49 ¹³ / ₁₀₀	8 ⁰ / ₁₀₀	—	—	900	—	—	11	1857	1,899	55,841												
Socknevägar.....	67 ¹³ / ₁₀₀	7 ¹⁰⁷ / ₁₀₀₀	5 ¹ / ₁₀₀	—	30,850	44,339	—	90	7	1858	2,149	38,165												
I städer.....	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1859	1,853	29,053												
Med införd skjutsentreprenad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	29	1860	1,821	31,782												
Summa	187 ¹³ / ₁₀₀	110 ¹³ / ₁₀₀	6 ¹ / ₁₀₀	4 ¹¹ / ₁₀₀	30,850	45,689	56,443,87	18,532,44	89	—	—	—												

Anmärkingar:

1. Sammanlagda kostnaderna för kommunerna i och för de nyanlagde och de förbättrade vägarna utgöra i sjelfva verket vida större belopp, än här ofvan uppgifvas, helst natura-prestationer af dagsverken m. m. uti nämnde summor icke ingått.
2. I Skärgården äro dessutom inrättade åtskilliga sjögästgifverier, men hvilkas begagnande är synnerligen inskränkt, i anseende till den på senare åren förökade ångbåtstrafiken.

Tab. N:o 9.

SJÖFART OCH HANDEL, ÅR 1860.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
	S j ö f a r t.								H a n d e l.															
	Fartyg och båtar begagnade								Gross-Handlare.		Minut-Handlare.		H a n d l a n d e:											
	till inrikes sjöfart.				till utrikes sjöfart.				Antal.		Antal.		idkande både gross- och minut-handel.	enl. § 3 mom. 1 af Handels-Ordn.	qvinno- enl. § 4 Handels-Ordn.	med in- och ut-ländska varor.	med landt-manna-varor.	med egna tillverk-ningar.						
	Antal.	Lästetal.	Besätt-ning. Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Besätt-ning. Skeppare.	Sjöfolk.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.	Husbönder.	Bejening.
Landsbygden.....	321	5,451,22	317	520	50	3,912,09	50	276	—	—	—	—	—	—	8	9	1	—	38	20	—	—	—	—
Uppstäder.....	3	69,80	1	1	—	—	—	—	—	—	12	10	—	—	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Sjöstäder.....	21	429,00	21	43	1	74,00	1	4	—	—	34	27	—	—	6	—	2	—	—	—	—	—	—	—
Summa	345	5,950,02	339	564	51	3,986,09	51	280	—	—	46	37	—	—	16	11	5	—	38	20	—	—	—	—

Tab. N:o 10.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER Å LANDET, TOMTER OCH JORDAR I STÄDERNA M. M. ÅR 1860.

Å landsbygden.								I städerna.										
Hemman och lägenheter af alla slag vid periodens slut med specificerad hemmansnatur, enligt nya jordebokordningen.	Hemman.			Antal			Uppskattningsvärde sista året. R.dr R.mt.	Tomter, jord och lägenheter af alla slag, sista året i hvarje stad.	Tomter.		Jordar.					Uppskattningsvärde sista året R.dr R.mt.		
	Mantal.		Brukningsdelar.	jordtorp.	backstugor.	andra lägenheter.			Antal	Åker.	Äng.	Skog och beten m. m.	Summa kvadratrefvar jord.	Hemmantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa R.dr R.mt.	
	Oförmedlade.	Förmedlade.																
	Kvadratrefvar.																	
Krono.....	405 $\frac{1}{2}$	335 $\frac{3}{4}$	316	3,951	1,564	1,072	38,429,440	Södertelge..	192	97 $\frac{3}{8}$	1,833,72	2,158,59	8,180,22	12,172,53	11 $\frac{3}{8}$	710,758	77,420	788,178
Skatte.....	1,644 $\frac{3}{4}$	1,465 $\frac{3}{4}$	2,898					Norrtegel..	161	6 $\frac{1}{2}$	1,278,97	956,18	2,261,33	4,496,48	6 $\frac{1}{2}$	462,780	34,220	497,000
Frälse.....	2,846 $\frac{3}{4}$	2,112 $\frac{1}{4}$	3,468					Sigtuna....	82	13	1,078,70	361,20	4,931,50	6,371,40	5 $\frac{1}{8}$	104,760	33,695	138,455
								Östhammar	99	44	—	—	—	—	—	137,410	—	137,410
				Öregrund..	136	72	134,40	1,187,20	3,315,20	4,636,80	4 $\frac{1}{4}$	96,830	31,735	128,565				
				Waxholm..	175	57	128,80	134,40	1,170,40	1,433,60	1	177,150	23,900	201,050				
Summa	4,896 $\frac{1}{4}$	3,912 $\frac{1}{4}$	6,682	3,951	1,564	1,072	38,429,440	Summa	845	290 $\frac{1}{8}$	4,454,59	4,797,57	19,858,65	29,110,81	29	1,689,688	200,970	1,890,658

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN ÅREN 1856—1860.

År.	Sökta skiftens antal.	Fastställda skiften.							Arfvoden till landtmätare och gode män för laga skiften. R.dr R.mt.	Hela beräknade utgiftsersättningen. R.dr R.mt.
		Antal.	Skiftade mantal.		Skiftade kvadratrefvar.					
			Oförmedlade.	Förmedlade.	Inrösningsjord.			Afrösningsjord.		
					Åker.	Äng.	Odlingsmark.			
1856.....	39	27	—	49 $\frac{3}{8}$	10,842	16,476	286	86,435	21,130	20,947
1857.....	42	17	—	36 $\frac{3}{4}$	9,147	12,650	—	57,816	16,717	22,738
1858.....	28	27	—	48 $\frac{3}{4}$	9,138	16,617	102	73,065	21,900	16,312
1859.....	38	16	—	35 $\frac{1}{2}$	5,997	8,541	—	57,338	15,893	12,765
1860.....	46	25	—	56 $\frac{1}{4}$	12,738	19,521	872	62,496	28,718	26,589
Summa 1856—1860	193	112	—	226 $\frac{1}{4}$	47,862	73,805	1,260	337,150	104,358	99,351

Anmärkningar:

1. Arfvodet till Landtmätare och Gode män samt hela beräknade utgiftsersättningen äro upptagne för de under året fastställda skiftena; hvarjemte anmärkes, att beräkningen af Gode männens arfvoden är ofullständig, emedan denna utgift för de flesta skiftena ej finnes uti arfvodesräkningen införd.
2. Att beräkna arfvodet och hela beräknade utgiftsersättningen för under hvarje år afslutade laga skiften möter stora svårigheter, ty dels äro skifteshandlingarne ej alltid uti Provins-Landtmäterikontoret redovisade, utan antingen hos Förrättnings-Landtmätaren eller Domaren, och dels kan ett afslutadt men ej fastställt skifte undergå förändringar, hvarigenom kostnaden, så till Landtmätare och Gode män som för utflyttningar m. m., blir betydligt olika med hvad som vid skiftets afslutande blifvit beräknadt.

Tab. N:o 12.

SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sparbankens benämning och stiftelseår.	Antal delegare.	Hela kapital- tillgången.	Öfverskott eller besparing öfver delegar- nes andel.	A f d e l e g a r n e									
				insatt belopp i R.dr R.mt.					uttaget belopp i R.dr R.mt.				
				Vid periodens slut.			1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.
Södertelge stads, stiftad år 1836	488	R.dr 51,879,38	R.mt. 3,949,61	10,853,41	8,235,78	6,097,13	9,653,37	9,429,75	3,841,41	7,632,03	18,577,70	6,249,12	6,836,39
Norrtelge stads, Lyhundra härad, Frötuna och Länna samt Bro och Wätö skepps- lagers sparbank och pupill- kassa, stiftad år 1859.....	160	6,860,67	69,71	—	—	—	—	7,761,12	—	—	—	—	1,085
Wermdö, stiftad år 1850....	108	3,629,43	320,41	168,18	164,18	99,44	778,08	1,934,05	234,37	152,39	468,01	378,53	563,72
Färentuna härad, stiftad år 1854	74	7,570,11	321,83	1,041,32	2,232,38	1,486,50	2,776,88	3,265,50	382,50	710,41	795,86	1,857,58	2,732,49
Öster- och Westerhaninge socknars, stiftad år 1850.	122	7,986,40	641,14	979,93	1,252,12	871,25	1,006,33	1,274,75	515,33	576,47	493,74	683,15	1,657,84
Tumba bruks, stiftad år 1841	39	9,256,31	429,10	345,12	568	2,956,50	3,012,57	2,469,50	697,50	564	1,398,99	2,600,60	1,262,56
Summa	991	87,182,30	5,731,80	13,387,96	12,452,46	11,510,82	17,227,23	26,134,67	5,671,11	9,635,30	21,734,30	11,768,98	14,135

Till Tab. N:o 13 FATTIGVÅRDEN har Landshöfdinge-Embete nu ej varit i tillfälle att meddela fullständigare upplysningar, än de i texten och tab. Litt. F meddelade.

STOCKHOLM, 1862.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
KONGL. BOKTRYCKARE.